

A mongóliai burjátok sámánizmusának általános jellemzői

A burjátok a mongol népek északi csoportjához tartoznak. Többségük, körülbelül 450 000 fő a Bajkál tó környékén él, az oroszországi Burját Köztársaság Területén. Ezen kívül élnek még több szibériai nagyvárosban, Kína északkeleti részén, a Belső-Mongol Autonóm Területen, és Heilongjiang (ejtsd: hejlungcsiang) tartományban, valamint Mongólia északi, Oroszországgal szomszédos határvidékein. Az ország északkeleti részén, Hentij és Dornod megyékben élő tizenegynéhány ezer burját, a 20. századi Oroszországból érkező burját bevándorlók leszármazottai. A bevándorlás legfőbb okai, az oroszok egyre nagyobb arányú betelepülése, a burjátok egyre erőteljesebb eloroszosítása, az orosz-japán háború, az 1. világháború, és az 1917-es októberi forradalom, és a hol fehér hol vörös gárdistáknak való kiszolgáltatottság voltak. Mongólia mandzsu uralomtól való 1911-es megszabadulása, függetlenné válása felébresztette a burjátokban a reményt, hogy Mongóliában békésebb házára találhatnak, ahol megőrizhetik hagyományos mongol életvitelüket, és kultúrájukat.

Az orosz területen maradt burjátok, ma is úgy vélik, hogy a Mongóliába áttelepült rokonaik, jobban őrzik hagyományaikat, nyelvüket, jobban ismerik a szokásokat, különös tekintettel a sámán szokásokra.

A betelepülő burjátok több híres burját sámán is volt, mint például Gavril, Dariim sámán, Damdin, Cerenmid sámán, Namzsil sámán, s az akkor még gyermek Soizsoloj Szeren, aki később Dariim sámán tanítványaként Mongólia leghíresebb és legtöbb tanítvánnyal rendelkező sámánja lett. A területről származó mai burját sámánok, a betelepülőkkel együtt érkező híres sámánok leszármazottai, azok tanítványai vagy, tanítványainak tanítványai.

Napjainkban egyre több sámán költözik a fővárosba, Ulánbátorba, és saját lakásán vagy külön erre a célra létrehozott „rendelőben” fogadja klienseit. Bizonyos szertartásokat a város zajától távol, a természetben végeznek.

Szertartások típusai

A burjátok sámán szertartásait, aszerint hogy milyen céllal végzik őket, két csoportra lehet osztani. Az első csoportba tartoznak azok a szertartások, melyeket egy probléma, mint például betegség, családi, vagy anyagi gondok megszüntetésének a céljából tartanak. Ezeknek a szertartásoknak is további két fajtája van, a probléma felderítésére, a probléma okainak, gyökerének megtalálására irányuló szertartás, mely előfeltétele a következőnek, a magát a problémát megszüntető szertartásnak. A páciens, vagy közösség problémáinak különbözőségéből adódóan, az ezek orvoslására szolgáló szertartásoknak is számos külön fajtája alakult ki. A szertartások másik, az előzőtől jól elkülöníthető csoportba az áldozati szertartások különféle változatai tartoznak. Az áldozati szertartásokat is két alcsoportra, egy kisebb közösség, például szűkebb értelemben vett család érdekében és részvételével megtartott kis áldozati szertartások, és egy nagyobb közösség, általában nemzettség, ritkábban egy egész nép boldogulásának elősegítésére tartott, nagy áldozati szertartások csoportjára oszthatjuk. Ezeknek a szertartásoknak a célja, nem a rossz, kedvezőtlen dolgoktól, való megszabadulás, hanem a jó, kedvező dolgok, mint például gyermekáldás, jólét elnyerése a szellemek jóindulatának biztosítása által. Mivel az anyagiakban és utódokban való bővelkedés, a családi békesség valamint a jó egészség, olyan általános fogalmak, melyek mindegyikének elnyerése az áldozati szertartások bemutatásának alapvető célja, ezért külön csak gyermekáldás, vagy állatszaporulat érdekében nem végeznek áldozati szertartásokat, pontosabban azokat nem áldozati szertartásoknak nevezzük. Persze az ilyen jellegű szertartásoknak, is mint minden egyéb sámán szertartásnak elengedhetetlen része az áldozatbemutatás, mégis, mivel ezek a szertartások meddőség, vagy állathullás esetén tartatnak, a problémamegoldó szertartások közé sorolandók. Az áldozati szertartások megkezdése előtt a sámán nem ritkán fel is hívja a résztvevők, a közösség figyelmét, hogy ez a helyzet nem alkalmas esetleges problémák orvoslására, mert az külön időpontban egy külön szertartás elvégzését igényelné.

A kétféle szertartás, a problémamegoldó és az áldozati szertartások között a lényeges különbség tehát az, hogy míg a probléma megszüntetése érdekében egy határozott kéréssel fordul a páciens, vagy a közösség a sámán közvetítésével a szellemekhez, addig az áldozati szertartások esetében a kérés sokkal általánosabb, a cél, az emberek és a szellemlények közti jó kapcsolat fenntartása.

Fekete és fehér sámánok

A sámánok fekete és fehér jellemzők szerinti megkülönböztetése nemcsak a burjátokál, de a többi dél szi-bériai népcsoportnál is megfigyelhető jelenség. Ahogy a sámánképességet, úgy a fekete és fehér jellemzőket is öröklődés útján kapja a sámánjelölt.

A fehér sámánokat sámánszertartásokat, és az ezekhez köthető dolgokat általában a gyengye, könnyű, enyhe fehér lágy szavakkal szokás jellemezni. A fekete sámánokkal és szertartásaikkal kapcsolatban, pedig az erős, kemény, és fekete jelzők használata gyakori.

A fehér és fekete sámánok öltözete és felszerelése alapvető részleteiben különbözik. A fekete és fehér felszerelés és eszköztár közti legszembeütőbb különbség az, az, hogy a fekete sámán dobot használ hátasként ebből a fekete sámánok másik elnevezése: „dobos sámán” (kheszetei bő) míg a fehér hátasa a lámakéhoz hasonló csengő. Mindkét sámántípus „másodlagos” hátasa (kisebb jelentőségű sámán-tevékenység esetén) a sámánbot, mely a feketéknél vasból készült, vége lófejet ábrázol és gyakran kis kengyellel is el van látva. A fehérék sámánbotja fából van faragva, vége, pedig sárkányfejet (a buddhizmushoz kapcsolható szimbólum) ábrázol.

A két sámántípus védőistensége is különböző, a fehéréké, a buddhista mitológiából ismert fehér öreg (Szagán übegen), a természet ura, a feketéké, pedig Manzsalai, gyakran a fekete, vad jelzőkkel.

A fehér sámánokat tevékenységükből eredően a burjátok csontkovácsnak (barias) nevezik, s sokuk nem is tartja őket valódi sámánoknak.

A fekete és fehér sámánképességek különböző fokokon sajátíthatók el a fekete illetve a fehér beavatási szertartások során. Nem egyszeri beavatási szertartásról van szó, több lépcsős szertartás sorozatról, mely végigkísérheti egy sámán egész pályafutását. A fekete beavatások elnevezése a burjátban sanar. A fehér beavatásokat mely arra utal, hogy a szertartás során tejpálinkát főznek a fehér sámánistenségek megvendégelésére.

A beavatás fokozatai

A burját fekete sámánok tizenhárom beavatáson esnek túl, mire eléri a nagysámán (zárin) rangot. A fehér sámánok beavatásának, ezzel szemben csupán három fokozata van. A sámánok mágikus ereje, képességei minden egyes beavatás alkalmával növekednek, ami külsőségekben, az öltözetük és eszköztáruk gyarapodásában nyilvánul meg. A magasabb beavatási fokon álló sámánok öltözetén található miniatűr fegyverábrázolások száma

nagyobb, a sisakjának tetejét díszítő szarvnak több elágazása van. Azt, hogy a sámánviselet mely, darabját hányadik beavatás után kapja, meg a sámán, az nemzetségenként, területenként, sőt akár alkalmanként is változó lehet. A nagyobb védelmet nyújtó, gyakran páncélnak is nevezett öltözet, mely elülső páncélból, hátsó páncélből és sisakból áll, jellemzően a 8-10 beavatáson átesett, tanítványokkal is rendelkező sámánmesterek viselete. A tizenkettedik beavatással a sámán teljes sámánfelszerelésre (páncélzat) és eszköztárra (fegyverzet) tesz szert. A tizenharmadik beavatást, nem is teljesíti minden sámán. Ha mégis, ezen a szertartáson a szokásos birka áldozat helyett, egy hároméves kancát áldoznak.

